

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Ömer DİNÇER

*Dicle Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi
Diyarbakır/TÜRKİYE
omerdincer.2001@hotmail.com*

ORCID

KİTÂBİYÂT / BOOK REVIEW

Eser: *Bir Başka İstanbul*

Makale Türü: Kitap Tanıtım ve Değerlendirme
Yükleme Tarihi: 15.12.2020
Kabul Tarihi: 18.12.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Article Information: Book Review
Received Date: 15.12.2020
Accepted Date: 18.12.2020
Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Dinçer, Ömer, “Bir Başka İstanbul” (Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme) *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 707-717.

Dincer, Omer, “Bir Başka İstanbul”, (Book Review) *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 707-717.

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Ömer DİNÇER

KİTÂBİYÂT/BOOK REVIEW

BİR BAŞKA İSTANBUL

Yazar: M. Orhan OKAY

Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 3.Baskı,2012, 323 s., ISBN: 978-975-995-677-6

Şu dünya sürgününde, yaşadıkları çağa ve sonrasına izlerini bırakan, ilim talep eden ve bu yolda nefeslerini, ömürlerini tüketmeyi gaye edinen öyle şahsiyetler vardır ki gayretleriyle çevrelerine örnek oldukları gibi neşrettikleri eserleriyle de sonraki nesillere rehberlik ederler. Türk edebiyatına ve düşünce dünyasına kazandırdığı öğrenciler ve eserlerle ilham veren önemli değerlerimizden biri de ardında gül kokuları bırakarak 13 Ocak 2017’de aramızdan ayrılan merhum Prof. Dr. M. Orhan Okay’dır. Türkoloji tarihinde en önemli araştırmacı ve akademisyenlerinden biri olarak kabul gören “bilge hoca” Prof. Dr. M. Orhan Okay, Çapa Yüksek Öğretmen Okulunu bitirdikten sonra 1955 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat

Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olarak öğretmenliğe atandı. Sırasıyla Artvin, Diyarbakır ve Erzurum’da yaklaşık kırk yılı kapsayacak Anadolu’daki ilim vazifesini icra etti. Büyük dedeleri Kafkaslardan gelmesine rağmen üç kuşak İstanbullu olan ve öğrencileri arasında adı “İstanbul beyefendisi” olarak zikredilen M. Orhan Okay Hoca, 1994 yılına kadar görev yaptığı Atatürk Üniversitesinden ayrılarak Sakarya Üniversitesine geçti. 1996’da aynı üniversiteden emekli olduktan sonra çocukluğunu, gençliğini, üniversite yıllarını geçirdiği İstanbul’a yerleşmiş ve orayı, vazifesinden dolayı her yıl yazları birkaç ay uğranılan bir şehir olmaktan çıkardı. Bu temelli dönüş,

hayatında derin izler bırakan fakat çok büyük değişimlere uğrayan eski ve yeni İstanbul'u kıyaslama şansı verdi. M. Orhan Okay, bu kıyaslamanın ürünü olarak ulusal nitelikli günlük bir gazetede on yıl boyunca her ayın ilk pazar günü yazmış olduğu İstanbul'la ilgili "hatıra denemelerini" biraz genişleterek 2001 yılında "Bir Başka İstanbul" adıyla kitaplaştırmıştır.

Prof. Dr. M. Orhan Okay bu kitabı oluşturma sürecini şöyle açıklamıştır: "Uzun yıllar Erzurum'da kalıp on iki yıl önce İstanbul'a döndüğümde doğduğum mahalleyi, sokakları ve İstanbul'un başka yerlerini gezerken tahminlerimin dışında değişiklikler gördüm. Birçok şeyin de kaybolduğunu. O zaman buralardan bahseden birkaç yazı kaleme aldım. Bunları okuyanlar muhakkak tamamlamamı ve yayımlamamı istediler. Böylece "Bir Başka İstanbul" kitabı ortaya çıktı. Gördüğünüz gibi o bütün bir İstanbul değil, bana göre birçoklarının tanımadığı bir başka İstanbul'dur. Çoğu 50-60 yıl önceki Balat ve çevresine ait bir kenar mahalle İstanbul'u."

M. Orhan Okay Hoca'nın İstanbul'a ve çocukluğuna dair anılarından oluşan deneme kitabı Bir Başka İstanbul; konakların, cariyelerin, büyük hayallerin olduğu büyük salonlu köşkler değil neredeyse sadece "ahalisince ve oraya bir işi düşenlerce" bilinen, gösterişsiz fakat dillerin, dinlerin, ırkların, bir arada hoşgörürü içerisinde yaşayabildiği bir İstanbul'dur.

"Mekânın zamana yenilgisini" anlatan bu kitap, Ziya Paşa'nın ünlü "Seyretti hava üzre..." diye başlayan beytinin özeti şeklindedir. Nitekim bu beytin birinci mısrasını ilk sayfaya, ikinci mısrasını da son sayfaya koyarak bütün hatıralarını iki mısra arasına sıkıştırmıştır.

Yazar, eserini "İstanbul değişiyor." cümlesiyle başlattığı bir ön söz ve otuz altı hatıra denemesinden sonra kitap sevdasını, sahafları ve Babıali'yi anlattığı üç farklı yazıyı "Geçmiş Zaman Kitapçıları" adını verdiği bir ana başlıkla sunmayı uygun görmüştür. Kitabın ilk yazısı kabul edilen "Kaybolan Şehir" adlı bölümde, dünyada hiçbir şehrin yaşamadığı değişime -hatta yıkıma-maruz kalan İstanbul'un yarım asır önce kartpostallara, gravürlere, tablolara âlem olan, hayran bırakıcı çehresini; günümüzde, soğuk apartman dairelerine, hayâsızca yükselen gökdelenlere, çığırkırı sesleriyle kulakları delen fabrikalara, sanayi binalarına bırakışı konu edinmiştir. Merhum Prof. Dr. M. Orhan Okay yazının, devamında on yaşındaki Afrikalı Unkava'nın masalından yola çıkarak "Yok o hiç olmamış mıydı?" dedirtecek eski İstanbul'a, kaybolan İstanbul'a nihai dönüşünde yaşadığı şaşkınlığı/hüsrânı dile getirmiştir.

Doğduğu, büyüdüğü sokaklardaki yaşlıların bu dünyayı terk ettiğini; yaşlılarının da buralardan uzaklaştığını fark ederek yalnız kaldığını anlayan yazar,"daüssıla"nın artık "nostalji" olarak adlandırıldığı İstanbul'un her rejim değişikliğinde kıyım kıyım kıyıldığı sonucuna varmıştır. Yaşanan bu değişimin/yıkımın İstanbul'a özlemi arttırdığını ve buna bağlı olarak da eski İstanbul'a ait nostaljik kitapların, hatıraların çoğaldığı; geçmişten bir iz taşıyan portre, fotoğraf ya da eşyaların antika değerinde kabul edildiğine şahitlik etmiştir.

“Balat Dairesinde Bir Aile” adlı ikinci hatıra denemesi diye zikredeceğimiz bölümde, yazar “İstanbulluyum” diyenlerin bile bilmediği, işi düşenler haricinde yabancı kimsenin uğramadığı, Haliç kıyısında Eyüp ile Eminönü arasında kalan: Keresteciler, Ayakapı, Fener, Balat, Defterdar semtlerini “Burası bir başka İstanbul’dur.” diyerek kitaba da ev sahipliği yapan mekânları ve bu mekânların canlı hatıralarını okuyucuyla paylaşmıştır. Ayrıca bu hatıra denemesinde başka bir İstanbul’un kenar semtlerinden biri olan Balat’ta, bir polis memuru olan Yaşar Salih Efendi ile İnas Rüştüyesinde okumuş Fatma Naciye Hanım’ın çocuğu olarak dünyaya geldiğini; Bulgaristan’dan, Arapkir’den, Erzurum’dan gelip Balat ve etrafındaki dairelere yerleşen, kaderin cilvesiyle aralarında akrabalık kurulan aile fertlerinin isimlerini, mesleklerini bir şecere aktarırcasına teferruatlı bir şekilde anlatmış ve bu anlatılanları siyah beyaz fotoğraflarla renklendirmiştir.

“Balat Güzergâhı” adlı yazısında İstanbul’da Balat’a çıkan yolları, bu yollar üzerindeki evleri, insanları, kiliseleri, sinagogları, hamamları kısacası her şeyi gözümüzde canlandırırarcasına tasvir etmiştir.

Merhum Prof. Dr. M. Orhan Okay, doğup büyüdüğü Balat’taki evi “Sultan Çeşme Caddesi, 58 Numaralı Ev” başlığıyla evin bütün ayrıntılarını ve evde yaşanan hatıraları -kuvvetli hafızasına hayran bıraktıracak-okuyucunun beğenisine sunmuştur.

“Komşular” isimli denemesini okuyunca Bir Başka İstanbul’un -Balat’ın- her dilden, her dinden, her milletten insanı barındıran; çok renkli, çok kültürlü bir yapısının olduğunu anlıyoruz.

Girit muhaciri olan komşuları Nüncer Hanım’ın bir tarihten sonra, yaz aylarında bahçesini ip cambazlarına kiraya vermesiyle cambazhanenin kuruluşu ve devamında yaşanan eğlenceli yaz akşamları konu edindiği hatırasına “İp Cambazları” adını vermiştir. Yazarın her akşam bir bahçe duvarı üzerinden izlediği toprak zeminde oynanan orta oyunları, Şekspir’den kolaj yoluyla uyarlanan trajediler, genç ip cambazı Ali Rıza’nın kimi zaman hayrete

düşürdüğü kimi zaman da kırita kırita şarkı söylediği tel üzerindeki cambazlıkları bu bölümün konusunu oluşturmuştur.

“Eskiler bir şehrin asıl merkezini teşkil eden iç yerleşim merkezine o şehrin nefsi yani kendisi derlerdi.” (s. 69) diye başlayan “*Nefs-i Balat*” adlı denemede 1940’lı yıllardaki Balat’ın caddelerine, sokaklarına, evlerine, yazlık sinemalarına, mesire alanlarına, camilerine, sinagoglarına ve kiliselerine bir gezi düzenliyor. Bu gezi de Laz bakkalla, Milli Sinemanın sahibi Tahsin Bey’le, Yahudi Eczacı Levi’yle, Bestekâr Doktor Suphi Ezgi’yle, Berber Hamdi Sekban’la ve Arnavut Ciğercisi Emin Efendi’yle tanışma fırsatımız oluyor.

M. Orhan Okay Hoca; ilkokula başladığı 1938 yılının sonbaharını, okula gittiği ilk günü, öğretmenin elini tutarak onu sınıfa götürüşünü, okulda öğrendiği sonbahar şarkısını ve tüm bunların sonucunda her sonbaharın kendinde yarattığı hüznü anlattığı sekizinci anısına “*Bir Sonbahar Masalı*” adını vermiştir. Her sonbaharın tatilin bitmesi ve okulların başlaması anlamına geldiğini dile getiren yazar, bu mevsimde yaşadığı duygu yoğunluğunu ve devamındaki ilkokul yıllarını siyah önlüklü ilkokul fotoğrafıyla süslemiştir.

“*Edirnekapı Ortaokulu*” başlığını taşıyan hatıra türündeki denemesinde, siyah önlüklerin yerini takım elbise, gömlek, kravat ve yassı çantalara bıraktığı; hokka ve demir uçlu kalemlerin ise yerini iç cepteki dolmakaleme bıraktığı ortaokul sürecini anlatmıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nın olumsuz etkisizi tüm devletlere hissettirdiği 1940’lı yıllarda -savaşa fiilen katılmasa da- Türkiye’nin yaşadığı sosyo-ekonomik sıkıntıları kendi penceresinden anlattığı ve kitabın onuncu denemesi olan yazıya “*Savaş Yılları*” adını vermiştir. Hoca, birçok zorunlu ihtiyacın karneye bağlandığı, gayrimüslimlere Varlık vergisinin çıkarıldığı, karaborsa zenginlerinin ortaya çıktığı, siyasi ve idari zafiyetin yaşandığı o yılları tüm samimiyetiyle aktarmıştır.

“Hala bir çocuk müzemiz yoktur.” ve “Elli altmış yıllık bir neslin hayatı içinde değişen, yenileşen ve buna bağlı olarak da kaybolan pek çok şey arasında çocuk oyunları ve çocuk oyuncakları da unutulup gidiyor.” (s. 103) diyerek sitemle başladığı yazısına “*Oyunlar ve Oyuncaklar*” adını uygun görmüştür. Sabahın ilk ışıklarından akşamın karanlığı çökene değin Balat’ın dar sokaklarında, şen şakrak çocuk sesleri eşliğinde oynanan oyunların, gezdirilen oyuncakların ve söylenen şarkıların teknolojiyle ve apartmanlaşmayla birlikte kaybolmasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir.

Gün geçtikçe unutilan ve “karmaşık bir protokol halini alan” bayramların, bayram ziyaretlerinin ve bayram yerlerinin anlatıldığı “*Bayram Yeri*” adlı hatıradada; bayram yerlerinin, bayramda açılan sinemaların, macuncuların, meydanda kurulan ilkel salıncakların ve dönme dolapların yerlerini, rengârenk ışıklarıyla çocukları kandıran lunaparklara, elektrikli oyuncaklara ve eski tadı vermeyen lezzetli yiyeceklere bıraktığını üzülenek anlatmıştır

Altmış yetmiş yıl öncesinin İstanbul’unda, gezilecek, piknik yapılacak veya güzel anılar biriktirilecek yerlerin “Kırlar ve Mesireler” başlığıyla anlatıldığı yazıdan, o dönemin insanların birçok yerde eğlenceli vakit geçirdiğini anlıyoruz: Boğaz’da vapur gezisi, Kuzguncuk korusu, Beykoz çayırı, Küçüksu kasrı, Ethem bahçesi, Kâğıthane tarlaları, Otlakçılar...

Osmanlı’nın bir döneminden itibaren biz Türklere mahsus bir gelenek olmuş kandil kutlamasındaki kimi “haller” kitapta “Kandil Çörekleri” ismiyle nakledilmiştir. Tazı hamur, susam ve mahlep karışığı kokusuyla yiyenin tadına doyamadığı kandil çöreklerinin yapılması, paketlenmesi ve dağıtılmasına dair gelenekler ile bu geleneklerin sosyal hayata yansımaları Hoca’nın hatıralarında kendine yer bulmuştur.

“Neyin Seçimi” başlıklı denemesinde, biten bir seçimin ardından yazdığı köşe yazısında seçimin, çok sesliliğin, demokrasinin manasının daha iyi anlaşıldığı; tek dereceli, çok partili seçimlerin yapıldığı 1946 yılına dek gerçekleştirilen tek partinin kitle halindeki listesini onaylama seçimi(!) yani “vazife-i vataniyyenin” anlamsızlığını tüm yürekliliğiyle haykırmıştır.

Yazar, yabancı bir plak şirketinin adının ve plaklardaki takdim kısmının başlık olarak seçildiği “Orfeon Rekor...” isimli hatıra tarzındaki köşe yazısında, CD çaralardan hatta kasetçalarından önceki dönemlerin ürünü olan ve ruha can katan plakların, kulakta bıraktığı tadı tasvir etmiştir. Ayrıca bu yazıdan, M. Orhan Okay’ın gençliğinden itibaren İstanbul kartpostalları ve yetmiş sekiz devirli taş plakları topladığını öğreniyoruz.

M. Orhan Okay, 1930’lu yıllarda evlerine giren ve markası “Nora” olan bir Alman radyosuyla tanışması, radyo yayınları, ilk programlar ve İstiklal Marşının sözlerinin değiştirilmesi çabalarını anlattığı yazıya “Bir Radyo Masalı” başlığını uygun bulmuştur.

Plakları, kasetçalarını, CD çaralarını ve radyoyu anlattıktan sonra “Sinema Yılları” adlı yazıda sinemayla tanışmasının 1930’ların sonu ile 1940’ların başı olduğunu dile getiren yazar, o dönemde oturdukları Balat semtindeki tek sinema olan Milli sinemada izlediği kovboy filmleriyle yaşadığı heyecanı; sonrasında açılan Çiçek ve Mehtap yazlık sinemalarıyla başlayan Mısır filmlerini izleme furçasına şahitlik edişini kaleme almıştır.

“Sur Kenarındaki Dünya” isimli yazısında, elli altmış yıl önceki İstanbul’un surlarının dibinde bulunan mağaraların, dericilerin, mısır tarlalarının, dutlukların, cam imalathanelerinin artık yok olduğunu ve geçen yüzyıldaki haritalardan günümüze kadar yerini ve adını koruyan tek yerin Şişehane Caddesi olduğu bilgisini paylaşmıştır.

Bir önceki yazısında surun kenarından başlayarak dışını anlatan M. Orhan Okay, gerçek İstanbul’un, gerçek İstanbullunun ve gerçek İstanbul kültürünün surların içindeki İstanbul ‘da olduğunu aktardığı “Suriçi Kültürü” adlı bölümde; surların içini bilmeyen, orda yaşamayan, oranın havasını

solumayan kişinin kendisini İstanbullu ya da İstanbul'da zannetmemesi gerektiğini öne sürmüştür.

Bir kış Ramazan'ında doğduğunu yazan M. Orhan Okay, çocukluğuna dair hemen hemen her şeyi özlemle yâd etmesine ve herkesin "Ah nerde o eski Ramazanlar?" demesine rağmen "*Ah O Eski Ramazanlar...*" adlı yazısında bu siteme karşı çıkıyor. Çocukluğundaki Ramazanların -altmış yıl öncesi- bugünkü Ramazanlardan daha güzel olmadığını savunuyor. Bunu da o yıllarda devletin, devletlilerin, devlet radyosunun, gazetelerin hatta Diyanet İşleri Reisliğinin Ramazan'a gereken önemi vermemesine ve yine o dönemde bugünkü gibi Ramazan eğlencelerinin, coşkusunun olamayışına bağlıyor.

Bir önceki yazısında çocukluğunun ve gençlik yıllarının Ramazanlarını anlatan yazar "*Bir Başka İstanbul'da Başka Ağızlardan Ramazan*" adlı yazısında ise geçmiş zamanların Ramazanlarını yâd eden şu meşhur sekiz kişinin ağzından eski Ramazanları anlatmış: Yahya Kemal, Halide Edip, Semih Mümtaz, Mehmet Halil Bayrı, Eski Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, Halit Ziya, Muallim Naci, Ahmed Rasim. Bu Ramazanlar öyle vakitlerdir ki işgal altındaki İstanbul'un Ayasofya'sında "beklediği vaazlara cevap veremeyen vaizlerin aksine her sütunun dibinde ağlayarak ülkenin işgalden kurtulması için dua eden neferleri" (s. 179) barındırır.

M. Orhan Okay "*İstanbul'un Orta Yeri*" adlı hatıra denemesinde, eski bir inaniştan, kendi çocukluk anılarından ve debi kaynaklardan yola çıkarak Şehzadebaşı Camii'nin dış avlusundan ana caddeye bakan dış duvarların hemen arkasındaki mermer sütunun İstanbul'un orta yeri olarak kabul edildiğini aktarmıştır.

1947-1950 yılları arasında Vefa Lisesinde okuduğu için Şehzadebaşı ve civarının o dönemki halini, çevredeki birçok binayı hatırlayan yazar "*Bir Sokağın Fotoğrafı*" adlı metinde Kirazlı Mescit Sokağı'ndan yola çıkarak kalemi ve kelimeleri aracılığıyla o dönemin Şehzadebaşı'nı resmetmiştir.

Özellikle son yüz elli yılın İstanbul'unda nice dostlukların kurulduğu, dergi çıkarma kararlarının alındığı, bazen edebi kavgaların çıktığı edebi muhitlerin başında Suriçi ve Şehzadebaşı'nda toplanan kahvehaneler gelir. "*Yavrunun Çayhanesi'nde*" ismiyle verilen hatıra yazısında da bu kahvehanelerden birinin bahsi geçer. M. Orhan Okay'ın tecessüsle bile olsa girmeye birkaç sebepten dolayı cesaret edemediği kahvehanelerin başında hakkında -polis olmak gibi- birçok rivayet bulunan Yavru Mehmet adında birinin işlettiği mekân gelir. Her önüne gelenin giremediği bu çayhane, kalburüstü isimleri -kimi zaman saatlerce- misafir ederdi. Hatıranın devamında Abdulbaki Gölpinarlı, Reşat Ekrem Koçu, Ali Nihat Tarlan, Şemsettin Yeşil, Celâleddin Ökten, Neyzen Tevfik gibi birçok özel ismin de buranın müdavimi olduğu bilgisi paylaşılmıştır.

M. Orhan Okay "*Meyde Bektaşî, Neyde Mevlevî*" başlığıyla okuyucuya sunduğu yazısında Neyzen Tevfik ile ilk karşılaşmasını ve kendinde bıraktığı intibai kaleme almıştır. Sonraki karşılaşmaları ve hakkında söylenenleri

dinledikten sonra Neyzen Tevfik'in dünyalık olan her şeyden elini çeken, etrafındaki insanların, valilerin, devletlilerin takdirini toplayan ve kimi zaman cebinden çıkardığı sihirli kama ile icra ettiği takdire şayan sanatından kimi zaman da sivri dilinin hışmına uğramak istememelerinden herkesçe himaye gördüğünü aktarmıştır. Renkli bir kişiliğe sahip bu sanatçının yaşam felsefesine ve kendisine dair anlatılara da yer vererek Neyzen Tevfik'in hayatına kaynaklık edecek bir metin ortaya çıkarmıştır.

İstanbul'un birçok felaketine şahitlik ettiğini dili getiren M. Orhan Okay "*İstanbul Yangınları*" başlıklı yazısında, birinde Abdisubaşı müezzini olan dayısının vefat ettiği İstanbul'daki üç büyük yangını nakletmiştir. Bunlar: Zeynep Hanım Konağı'nın (sonradan İstanbul Üniversitesi Fakültesine dönüştürülen binanın) kül olduğu yangın, Fener yangını ve Hasköy taraflarındaki mantar fabrikası (Sonradan silah ve mermi imalatının yapıldığı söylenmiştir.) yangınlarıdır.

20. yüzyılda akl-ı selime teslim edilmeyen İstanbul şehrinin eski sokaklarında bulunan evler ufkî(yatay) bir düzende modernleşmeyle (!) beraber var olan düzen yerini şakûlî (dikey) yapılara bırakmıştır. Yaşanan bu değişimin sosyal hayatta yarattığı tahribatı "*Sokak Kültürü*" adıyla ölümsüzleştiren yazar, sokak kültüründe yani Türk insanının hayatının merkezinde olan komşuyu, hastayı ziyaret etme; cenazelere katılarak ve cenaze sahiplerinin üzüntüsünü paylaşma; askere gideni uğurlama, askerden veya gurbetten döneni karşılama gibi temelini atalarımızdan aldığımız insani birçok ilişkinin bozulduğunu hatta kaybolup unutulduğunu üzümlere ifade etmiştir.

Son yarım yüzyılda hiçbir savaş ve büyük bir felaket yaşamadan bu kadar büyük bir yıkıma uğramış, kalabalıklaşmış ve büyümüş (!) bir şehir olan İstanbul'un değişen silüetinin yanında bozulan kültürünü "*Sokak İsimleri*" ismiyle konu edinmiştir. Yazar, bu bölümde, tabii şehir kültürünün en önemli parçalarından biri olan mahalle, semt ve sokak isimlerinin (toponominin) siyasetin ve siyasetçilerin eliyle kurban edilmesinden duyduğu rahatsızlığı dillendirmiştir.

"Sis" şiirinde İstanbul'a lanetler yağdıran ve bu şehre "Ey Köhne Bizans" diyerek seslenen Tevfik Fikret'ten yola çıkarak yazdığı "*Ey Köhne Bizans*" denemesinde, şehrin pitoresk dekorunu tamamlayabilecek her türlü tabii unsurun, sivil mimari örneklerinin tahrip edilişi -buna kendi gözüyle şahitlik eden M. Orhan Okay'ın ağzından- somut örnekler verilerek okuyucunun bilgisine sunulmuştur.

"İstanbul'un nasıldır baharı?" (s. 247) sorusuyla başlayan "*İstanbul'un Öyledir Baharı...*" başlıklı yazıdan demografi ilminin kitabını paçavra eden hızlı bir nüfus patlamasının sonucu olarak İstanbul'a baharın -eskisi gibi- artık uğramayacağını dile getiriyor. Yazının devamında, yarım asırdan bu yana devam eden "tabiatı yutan medeniyet dalgasının" hayatı, nebâti ve cemâti yok ettiğini vurgulamıştır.

Çocukluğundan beri her yere yürüyerek gitmeyi alışkanlık haline getirmiş olan M. Orhan Okay, şimdilerde her yeri caddelerin ve arabaların sardığı, uzun süre yürünemeyecek bir İstanbul'dan şikâyet ederek başlıyor “*Menekşeli Vadiye Dönüş*” adlı yazısına. Burası Sait Faik’in “Lüzumsuz Adam” kitabındaki on dört hikâyeden bir olan “Menekşeli Vadi” hikâyesinin sonlarında anlattığı mekândır (Tasvirinden buranın yeşilliklerle bezenmiş cennetten bir köşeyi andırdığı anlaşılır ve bugün Zincirlikuyu’dan Etiler’e sapıldığında Levazım Sitesi’ne giden yol üzerindedir.). Menekşeli Vadi, yerini, yerin altını ve gökyüzünü işgal eden soğuk betonarme binaların aldığı iç çekerek anlatır.

“*Boğaziçi Hâlâ Güzel*” başlıklı yazısında, her dönem erguvanları ve yalılarıyla canlı bir tabloyu andıran doğanın güzelliğini anlatmıştır. Bu güzelliği birkaç unutulmaz yaz tatilini geçirdiği –anneanesiyle beraber bölüm bölüm birçok aileye kiraya verilen – o zamanlar Yorda’nın Yalısı adıyla bilinen sonradan Abdullah Paşa Yalısı diye zikredilen mekândan bakarak anlatıyor. Bu yalı, tüm restore (!) çalışmalarına ve değişime/ yıkıma rağmen etkileyiciliğini her daim korumuştur. Buranın ve burada kalan insanların kendi hatıralarında bıraktığı mesud tadı anlatmıştır yazının devamında.

M. Orhan Okay’ın “Anlatacaklarım ilkokul öncesi ve sonrasına tahminen 1936 ile 1942 yılları arasına aittir.” diyerek başladığı ve okuyucuyu meraklandırdığı “*Üsküdar Rüyası*” isimdeki hatıra denemesinde dayısının işleri gereği sıkça ev değiştiren ve sırasıyla Beşiktaş, Üsküdar, Beylerbeyi ve Çengelköy’de –en az on farklı evde- geçirdiği çocukluk anılarını paylaşmıştır. Üsküdar merkezli bu anılarda okuyucu; Boğaz, gazlı sokak fenerleri, 63 numaralı feribotun kaptanı Tahsin Kaptan, dalyan ve Necip Fazıl gibi güzelliklerle karşılaşır.

Yazarın bir sonraki yazısı olan ve 1994’te kaleme aldığı fakat 2001 yılında yayımladığı bu kitap vesilesiyle okuyucuyla buluşturduğu hatıra denemesine “*Para Kültürü*” adını vermiştir. Bu yazıda Osmanlı’dan başlayarak yüz yıl içerisinde paranın altından gümüşe, oradan bakıra, nikelde sonrasında daha aşağılara inmesini yani paranın süratli bir şekilde değer kaybetmesini edebiyattan, edebiyatçılardan ve tarihçilerden örnekler vererek anlatmaya çalışmıştır.

“*Takvime ve Zamana Dair*” isimli yazıda; filozofları, ilahiyatçıları, psikologları ve tabii ki şairleri çokça uğraştıran “zaman” kavramı üzerinde durulmuştur. M. Orhan Okay yazının devamında, soyut bir kavram olan “zaman” mefhumunun Osmanlı öncesinden başlayarak takvim ve saat aralığı olarak yaşadığı değişimlerden bahsetmiştir. Miladi yüzyıl da olduğu gibi “milenyum” unda kültürümüze çok çabuk girdiğini söyleyen M. Orhan Okay Hoca, istesek de istemesek de çağımızın, bizi Greko-Latin kültürüyle Hristiyan medeniyetinin doğurduğu yeni Anglosakson zaman anlayışına uymaya zorladığını vurgulamıştır.

“*Kitap Sevdası*” adlı birinci alt başlıklı yazısında yazar, kendi kitap serüveninin anlatmıştır. Kitabın beş yüz yıllık saltanatını; kâğıdın bulunması,

kapaklanarak form haline getirilmesi ve modern tekniklerle baskıya düşmesi olmak üzere üç safhaya ayırmış; on beş bin kitaplık bir kütüphaneye sahip olmakla kendisini “bir kitap sevdalısı” olarak tanımlamıştır M. Orhan Okay. İlkokula başlamadan bir yıl evvel okumayı öğrendiğini dile getiren yazar, okuma serüvenine o yıllarda evde okunan “Son Posta” gazetesıyla başladığını, sonrasında da okumaya, ablasının takip ettiği “Çocuk Duygusu, Çocuk Sesi, Afacan” dergileriyle devam ettiğini ifade etmiştir. Tahsin Efendi’nin büfesinden kendi parasıyla (!) aldığı “Yavrutürk” dergisinin ilkokul sonlarına kadar takip ettiği ilk dergi olduğunu; yine bu dergide fotoğrafı çıkan okuyuculara kitap hediye edildiği ilanı üzerine fotoğrafı gönderildiği için, Türkiye Yayınevi’nden Tahsin Demiray imzasıyla çıkan “Tepegöz” adlı hikâye kitabının şahsi kütüphanesinin ilk kitabı olduğunu bizlerle paylaşmıştır.

Adını, Nefî’nin “Levh-i mahfûz-ı sühandir dil-i pâk-i Nefî / Tab’-ı yârân gibi dükkânçe-i sahhâf değil” beytinden alan “*Tab’-ı Yârân Gibi Dükkânçe-i Sahhâflar*” başlıklı yazıda, kitapların büyüklü dünyasına yolculuk yapmaya başladığı ortaokul yıllarında-bugün de aynı yerde olan- Beyazid Camii civarındaki Sahaflar Çarşısı’yla tanışmasını, yaşadığı büyük yangına rağmen orada soluduğu havayı, meşhur sahafları, onların kâğıt ve mürekkep kokan, loş hatta izbe dükkânlarına olan özlemini yazıya dökmüştür.

“İşte elli altmış yıl önceki Bâbîâlî’den ve geçmiş zaman kitapçılarından hatırladıklarım.” (s. 323) diyerek sonlandığı ve kitabın son yazısı olan “*Geçmiş Zamanlarda Bir Bâbîâlî*” adlı denemesinde, M. Orhan Okay, 1940’lı yıllardan günümüze dek basın- yayın merkezi olma özelliğini koruyan ve adı Ankara Caddesi olmasına rağmen eskiden beri “Bâbîâlî” diye bilinen yokuşta ve devamındaki sağlı sollu sokaklarda yer alan, hatıralarında derin izler bırakmış kitapçılarını, kitapçıları, gazeteleri ve gazetecileri sevgi ve hürmetle yâd ederek eserini sonlandırmıştır.

M. Orhan Okay’ın ilmî çakışmalarıyla ve disipliniyle örnek aldığı aynı zamanda öğrencisi olduğu Mehmet Kaplan Hoca, neşrettiği “*Nesillerin Ruhü*” adlı kitabında tarihin bilincinin oluşması için canlı ve gerçek hatıraların kaleme alınması gerektiğini şu şekilde vurgulamıştır “Hayat üzerinde düşünmeyişimiz ve onu anlatmaya önem vermeyişimiz, bizde tarih bilincinin gelişmesine engel olmuştur. Batıda tarih bilincinin bizimkinden çok yüksek oluşunun sebebi, onların yaşadıkları hayatı, resim, mektup, hatıra veya gerçeği veren roman şeklinde ortaya koymalarıdır. Bizde hala hayatından iz bırakmak düşüncesi tam olarak yerleşmemiştir. Türkiye gittikçe değişmekte, eski hayatı bilenler, tarihi anları yaşayanlar birer birer göçmektedir. Yakın tarih, bugün meçhul olduğu gibi, yarın da karanlık kalacak gibi gözükmektedir. Geleceğin tarih şuurunu, efsanelerden kurtarmak için canlı ve gerçek hatıralara ihtiyaç vardır.” Hocasının öğütlerini dinleyen M. Orhan Okay da özellikle 2000 yılından sonra yazdığı “*Silik Fotoğraflar, Bir Başka İstanbul*” gibi eserleriyle şahitlik ettiği insanları ve mekânları kalemle ölümsüzleştirmiştir.

Bugün İstanbul, M. Orhan Okay ifadesiyle “Şimdi o güzel insanların o güzel atlara binip gittikleri gibi, sanki bütün bir şehir, medeniyeti, zarafeti

kuşanmış insanlarıyla beraber” kaybolmuştur. Yarım asır önceye kadar ayakta olan fakat şimdi hatıralarda kalan bu İstanbul'u, M. Orhan Okay'ın akıcı üslubu ve usta kaleminden okuyoruz. Sayfa aralarında bizlere açılan pencerelerden, siyah beyaz fotoğraflar eşliğinde, geçmiş zaman cennetinde görülen renkli bir rüyaya dalıyoruz.

Yaşadığımız şu “denî” dünyada saflığın, kirlenmemişliğin sembolü kabul edebileceğimiz bir ilkokul çocuğunun, liseli bir gencin ve ömrünü edebiyata adanmış bir üstadın –M. Orhan Okay'ın-anılarından derlenerek oluşan bu kitapta, yetmiş yıl öncesinin seslerini, görüntülerini ve izlerini bulacaksınız. “Bir Başka İstanbul” adlı çalışma; İstanbullu olan, İstanbul'da yaşayan veya herhangi bir sebepten yolu İstanbul'a düşen herkes için ve tabii ki her has edebiyat okuru için kaynak değerinde eşsiz bir kitap olma özelliğini daima koruyacaktır.

Kaynakça

- Durukan, Hüseyin. (2004), Bir Başka İstanbullu, Anlayış (Aylık Siyaset, Ekonomi, Toplum Dergisi), S 14.
- Kahraman, Âlim. (2017), Tanıdığım Orhan Okay Fotoğrafta Kalanlar, Büyüyenay Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet. (2001), Nesillerin Ruhı, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Okay, M. Orhan. (2006), Mehmet Kaplan'dan Hatıralar Mektuplar, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
- _____ . (2009), Silik Fotoğraflar, Ötüken Neşriyât, İstanbul.
- _____ . (2012), Bir Başka İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, İstanbul.